

ΣΑΠΦΩ

Μέσα στή μεγάλη ψυχή τῆς μικρῆς καὶ μελαχροινῆς Σαπφῶς εἶχαν στήσει τὸν πυρωμένο θρόνο τους ἡ ἐκστατικὴ μαλθακότη τῆς Ἀσίας, ἡ μυρωμένη λάμψη τῆς Ἴονικῆς θάλασσας, ἡ ζέστη τοῦ ἑλληνικοῦ ἡλίου κ' ἡ γλυκὴ τῶν χρυσομένου νησιῶν τῆς Λέσβου.

Πλούσια, λουσάτη καὶ κομψὴ ἀνύψωνε, μ' ὅλη τὴ μαγεία μᾶς θρησκευτικὰ γυναικείας φιλαρέσκειας, τὴ χάρι τῶν γραμμῶν τῆς καὶ τὴν ἀστραφτερὴ ἡδυπάθεια τῶν ματιῶν τῆς. Ἐρωτευμένη μὲ τὸ φανταχτερὸ τῶν πολύτιμων πετραδιῶν καὶ τῶν ἀνεχτίμητων ρούχων, καὶ τρελλὰ ἀγαπώντας τὰ δέντρα, τὰ λουλούδια καὶ τὰ πουλιά, ἡ Σαπφῶ στεφάνωνε μὲ βιολέττες τὶς δλόμαρες πλεξούδες τῶν μαλλιῶν τῆς, ἔδενε τριγύρω στὸ λαιμὸ τῆς ξεψυχισμένα τριαντάφυλλα, ἐξάπλωνε τὰ σκέλη τῆς πάνω σὲ μαλακὰ προσκέφαλα καὶ ἔλειπε τὴ σάρκα τῆς μὲ τὶς πιὸ σπάνιες μυρωδιές.

Ἀπ' τὴ μεγάλη ἐρωτοπάθεια, ἡ παθητικὴ τρέλλα καὶ ἡ μανία στὸν ἔρωτα, ποὺ ἀδιάκοπα στὴν ψυχὴ τῆς φώλιαζαν, ἐξαντλοῦσαν, χωρὶς ποτὲ νὰ βροῦν ἄλλοῦ πουθενὰ παρὰ στὸ θάνατο μιὰν ἄκρη ἀνασασμοῦ, ὅλες τὶς ἡδυπάθειες τῆς Ἀφροδίτης καὶ τὰ αἱματοστάλαχτα τοῦ ἔρωτα βέλη. Κι ἐτραγουδοῦσε:

Ἔρος δηῦτέ μ' ὁ λυσιμελὴς δονεῖ,
γλυκύτιζρον ἀμάχανον ὄρετον.

Ἔρος ὡς ἄνεμος κατ' ὄρος δρυσὶν ἐμπεσῶν
φρένας (ἀμμετέρας) ἐτίναξεν . . .

Κύννος πληγωμένος, περισσότερο καὶ ἀπ' τὴ χαρά, τραγουδοῦσε τὸν ἡρωισμό τοῦ Πόνου γιὰ τὴ ἔξαψη ποὺ τῆς δίνανε τῆς σάρκας τῆς οἱ ἀνατριχιαστικοὶ σπασμοὶ ἐρέθιζαν πιὸ πολὺ τ' ἀκόρεστα πάθη τῆς κ' ἐμεγάλωναν τὴν ὀξύτητα τῆς ὀδύνης τῆς. Πόσες φορὲς τὸ λεπτὸ τῆς τὸ στήθος δὲν ἐσπάραζε ἀπὸ στενοχώριες καὶ πόσες φορὲς ἀπὸ θλίψεις δὲν ἐτριχυμίζονταν! Πόσες καὶ πόσες φορὲς τὰ δάκρυά τῆς δὲν ἐμούσκεψαν τὸ λευκὸ σεντόνι τοῦ μοναχικοῦ τῆς κρεββατιοῦ! Ὡ καὶ πόσες φορὲς ἡ ψυχὴ τῆς δὲν ἐκομματιάζονταν κατ' ἀπ' τὰλύπητα χτυπήματα ποὺ τῆς ἔδιναν ἐκείνες ποὺ τόσο λαχταροῦσε κ' ἐκεῖνοι ποὺ τόσο περιποιούνταν!

Ὅταν τὸ φεγγάρι ἀργύρωνε τὴν τριανταφυλλένια καταχνιὰ τῶν θαλασσῶν, ἡ Σαπφῶ θυμόντανε τὰ πάθη καὶ τὶς σαρκικὲς ἡδονές τῆς περισσότερο γιὰ γὰ τὶς ξανανάψει παρὰ γιὰ νὰ περάσει τὴν ὥρα τῆς. Ἡ λύρα τῆς δὲν ἔπαινε γιὰ λίγο, δὲν ἐξεχείλιζε τὶς θλίψεις τῆς καὶ δὲν ἐπράυνε τ' ἀνατριχιάσματά τῆς παρὰ γιὰ νὰ προανακρούσει μὲ μανία πότερο κ' ἀπὸ διονυσιακὴ, νέους τόνους ποὺ ἄξιαναν τὸ βίαιο καὶ βασιανισμένο ἀπ' τοὺς ὑπεράνθρωπους πόθους, ἐνθουσιασμό.

Μεγαλόφυχη σὲ τέτοιο βαθμὸ ὥστε νὰ συχωρεῖ καὶ νὰ ξεχνᾷ τὶς ἀναπόφευκτες πληγὲς ποὺ τῆς προξενοῦσαν τὸ βάθος τῆς αἰσθητικότητος τῆς καὶ τὸ ζηλότυπον ὕψος τῆς εὐφυΐας τῆς, περίμενε τὸν τελειωτικὸ χωρισμὸ μιᾶς ἐρωτευμένης γιὰ νὰ ξεχειλίσει τοὺς θρήνους τῆς στὴν ἔρημο τῆς ἐγκατάλειψης. Χίνοντας τὴ φωτιά τῶν δακρῶν τῆς μέσα στὸ ἐνδῶτατο τοῦ Πόνου τῆς, ἐπρότρεπε στὴ χαρά, τὴ γυναῖκα ἢ τὴν ἑταῖρα ποὺ τὴν ἄφινε καὶ τῆς θύμιζε, στὴν ὥρα τοῦ χωρισμοῦ, τὶς ὡραῖες στιγμὲς τῆς περασμένης εὐτυχίας τῶν.

Κυρία τοῦ ἑαυτοῦ τῆς, ἐδάμαζε τὰ κύματα τοῦ θυμοῦ τῆς καὶ τοὺς βρασμοὺς τῶν ὀρμῶν τῆς καὶ φύλαγε τὴ γλῶσσά τῆς ἀπὸ κάθε ἀκαλαίσθητη λέξι, τὸ σῶμά τῆς ἀπὸ κάθε χυδαῖο κίνημα καὶ πάντα ἔδειχνε τὴ συνηθισμένη χάρη τῆς μὲ τὴ γλυκεῖα ἡρεμία τῆς καὶ τὸ ἀγνὸ χαμόγελο ποὺ ὁ ὀρμητικὸς Ἀλκαῖος δὲν ἐτόλμησε νὰ θαμπώσει.

Βασίλισσα τοῦ ἡμέρου καὶ πρότυπο τῆς καλαισθησίας τῶν Λεσβίων ἐδυσσεστοῦνταν φοβερὰ ἀπὸ κάθε χυδαῖα στάση καὶ ἀπὸ κάθε ἀφέλεια τοῦ ὄχλου. Ἐνα φόρεμα ἀναισχυντα σηκωμένο ὡς τὸν ἀστράγαλο καὶ τὸ ἄσημο γοῦστο μιᾶς γυναίκας ποὺ γιὰ ἓνα δαχτυλίδι ἢ γιὰ ἓνα σπάνιο ρούχο γυρίζε ἀπὸ δῶ καὶ ἀπὸ κεῖ ἦταν ἀρκετὰ γιὰ νὰ ἐξεγείρουν τσουχητῆρή καὶ καυστική τὴν ἔμπνευσή τῆς.

Γνωρίζοντας τὴν ἀξία τῆς εὐφυΐας τῆς καὶ ὑπερήφανη γιὰ τὸ πεπρωμένο τῆς καὶ τὴ θρησκεία τῆς τέχνης τῆς, ἡ Σαλπῶ ἦταν κυριευμένη ἀπὸ κάθε ὠραιοπάθεια ἄλλοινοῦνταν μὲ τοὺς ὁμορφους ἑφηβους ποὺ τὴν κορμοστασιά τους παρόμοιαζε μὲ τῆς λυγαριᾶς τοὺς εὐλίγιστους κορμούς, ἐλάτρευε τὶς παρθένες ποὺ ἢ φροντίδα τους ὅλη ἦταν νὰ στολίζονται μὲ ἄνηθο καὶ πετροσέληνο, νὰ καλλιεργοῦν τὶς τέχνες καὶ νὰ μαζεύουνε τῆς ποίησης τὰ τριαντάφυλλα στὰ πρασινοσμένα πλάγια ὅπου χόρευαν οἱ Πιερίδες.

Στὴ λατρεία ποῦτρεφε γιὰ τὴν ὑπερφάνεια, τὸ ὠραῖο καὶ τὸν ἔρωτα, ἡ Σαλπῶ πρόσθετε γιὰ τὴν φύση ἓναν ἔνθερμον ἐνθουσιασμὸ. Ἐκεῖνη ποῦγγραφε :

Ἐγὼ δὲ φίλημ' ἄβροσύναν, καὶ μοὶ τὸ λάμπρον.
Ἐρος . . . ἀελήφ καὶ τὸ κάλον λέλογγεν.

εἶχε γιὰ τὸ σῆμπα, μιὰ γλυκεῖα συμπάθεια καὶ ἓνα τέτοιο χρίσμα τρυφερότης ποὺ δὲ ξαναβρίσκεται σ' ὅλη τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ὁ Ἥλιος, ἡ αὐγὴ μὲ τὰ πέδηλα τὰ χρυσᾶ, τοῦ νεροῦ τὸ γάργαρο μουρουρίσμα, τῶν φύλλων τὰ θροῖσματα, τῆς ἀρμύρας τῆς θάλασσας ἢ μυρουδιά, τοῦ φεγγαριοῦ ὁ ἀσημένιος δίσκος καὶ τῶν ἀστρῶν τὸ πρόσωπο τ' ἀστραφτερό, τὴ μεθοῦσανε μὲ χάδια τρυφερὰ καὶ ἀπαλά καὶ τῆς ἐνέπνευαν ποιήματα μιᾶς ταραγμένης ἔμπνευσης, μιᾶς βαθειᾶς μουσικῆς καὶ ἑνὸς ρυθμοῦ φιλήδονου καὶ γοητευτικοῦ ὅπως ἐκεῖνος ποὺ ρυθμίζει ἢ ἀνοιξιὰτικη αἴρα ὅταν κάμνει τὶς μυρσίνες νὰ κυματίζουνε καὶ νὰ τραγουδᾶν.

Τέτοιος φαίνεται νᾶνε ὁ χαρακτήρας τῆς γυναίκας ἐκεῖνης ποὺ κατὰ σειρὰν ἐπαίνεσαν ὁ Σωκράτης, ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ὁ Ἰουλιανός, ποὺ ὁ Πλάτων βάζει στὸν ἀριθμὸ τῶν Σοφῶν καὶ αὐτὸς ἀξίωσε νὰ τὴν ὀνομάσει Δέκατη Μοῦσα. Ὁ Γαληνὸς ἔγραφε: « πάντες γὰρ ἀκούομεν Ὅμηρον λέγεσθαι ποιητῆς, Σαλπῶ δὲ ποιήτριας ». Ὁ Στράβων ἀνα-

φέρει: «συνήμασε δὲ τούτοις (Πιττακῶ καὶ Ἀλκαίῳ) καὶ ἡ Σαπφώ, θανμαστόν τι χροῖμα» καὶ ὁ Ἀντίπατρος :

Τὰς δε θεολόσους Ἑλικῶν ἔθρεψε γυναῖκας
ἕμνοις, καὶ Μακεδῶν Πιερίας σκόπελος,
Πορθέλλαν, Μοιρώ, Ἀνύτης στόμα, θῆλιν Ὀμηρον,
Λεσβιάδων Σαπφῶ κόσμιον εὐπλοκάμων.

Ἡ φήμη της ἦταν τόσο ἐνδοξη πὺν καὶ οἱ μακρινὲς χώρες της ἀνάγειραν ἀγάλματα, οἱ ζωγράφοι γενίκευσαν τὴν εἰκόνα της καὶ οἱ συχωριανοὶ της ἀπόδωκαν τὶς πρὸ μεγάλες τιμὲς κάνοντας νομίσματα μετὸ ἀνάγλυφόν της.

Ἐν τούτοις, δεῖγμα ἐκτίμησης φαίνεται, αἰσχυρὲς κατηγορίαι βραίνον τὴ φήμη της. Ἡ κακογλωσσία καὶ ἡ συκοφαντία ὀργίασαν εἰς βάρος της ζωγραφίζοντάς την μετὸν πρὸ βέβηλο τρόπο σάν τὴν πρὸ ἀκόλαστη γυναῖκα καὶ τὴν πρὸ ἀναίσχυνην ἑταίρα. Ἐκατηγόρησαν αὐτὴν πρὸ ἡ καρδιά της πάντα ἔπαλλε μετὸ πάθος γιὰ κάθε ὑψηλὸν καὶ ὠραῖο, αὐτὴν πρὸ εἶχε τὴν εὐγενέστερην εὐρυθμία νὰ μὴ χωρίζει τὸν ἰδανικὸν ἔρωτα ἀπὸ τὸν οὐσιαστικὸν—τὸ σαρκικόν. Οἱ κωμωδιογράφοι Ἀθηναῖοι τὴν παράστησαν ὡς μίαν ἐξευτελισμένην ζητιάναν, ὡς μίαν βρωμάραν σκύλλα. Ὅχι, ἡ Σαπφώ πόρνη δὲν εἶταν, μὰ εἶταν ἡ πρὸ θεία καὶ ἀνθρώπινη μὰζι γυναῖκα ἀπὸ κείνης πρὸ μετὸν ἔμφυτη τους εὐφυΐα ἐβोधήθησαν τὸ ἀνοιγμα τῆς θεϊκῆς ὁμορφιάς σ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα. Πρὸ ζωρῆ ἀπὸ τὴ Φρόνη, λεπτή σάν τὴ Βακχίδα, πρὸ ἀβρῆ ἀπὸ τὴ Λαΐδα καὶ ὄχι λιγώτερο ἔξυτη ἀπὸ τὴν Ἀσπασία, ἡ Ποιήτρια τῆς Λέσβου εἶταν ὁ ἰδανικὸς τύπος τὸν ὁποῖον προσπάθησε νὰ ἐνσαρκωθεῖ ὁ ἑταιρισμὸς, ἡ μεγάλη αὐτὴ μητέρα τῆς ἡδονῆς, πρὸ ἀνάπτυξε ὅλη τὴν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς της γιὰ νὰ δώσει ζωὴ καὶ νὰ τελειοποιήσει τὴν αἰώνια δύναμη τοῦ γυναικείου φύλλου.

Ἡ Σαπφῶ γεννήθηκε στὴν ἀρχὴ τοῦ ἔχτου αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ καὶ ἔζησε στὴ Μυτιλήνη. Ὁ πατέρας της ὀνομάζονταν Σκαμαντρόγυνος καὶ ἡ μητέρα της Κλείς. Κατὰ τὸ Σουΐδα, παντρεύτηκε κάποιον πλούσιον Ἀντριώτη καὶ ἔκαμε μὰζι του μίαν κόρη, πρὸ πῆρε τ' ὄνομα τῆς γαλιᾶς της. Δὲν πὼς εἶχε καὶ δυὸ ἀδέρφια. Τὸ Λάρινο πρὸ δούλευε στὸ πρυτανεῖο, καὶ τὸ Χάραξο πρὸ γινε ὁ ἥρωας τοῦ ἐπεισοδίου πρὸ μὰς διηγείται ὁ Ἡρόδοτος. Ὁ Χάραξος ἀγάπησε τὴν ἑταίρα Ροδόπη πρὸταν σκλάβαν στὴ Ναύκρατο τῆς Αἰγύπτου, καὶ γιὰ νὰ τὴ ξεσκλαβώσει ἔχασε τὴν περιουσία του ὀλόκληρη. Μίαν τέτοια πράξη ἐπροκάλεσε τὶς ἐπίπληξες καὶ τὶς κατηγορίαι τῆς Σαπφῶς.

Ἡ οἰκογένειά της, εἶταν πολὺ πλούσια, καὶ ἀνῆκε στὴν ἀριστοκρατία τῆς Λέσβου. Καὶ γι αὐτὸ ἀκριβῶς ἐπειδ' εἶταν ἀριστοκράτισσα, ὕστερ' ἀπὸ κάποιον πολιτικὸν παραχρὲς καταδικάστηκε σ' ἐξορία μὰζι μετὸν Ἀλκαίον. Ἐπῆγανε μὰζι στίς Συρακούσες καὶ ἀργότερα, ὅταν ὁ Πιττακὸς ἔδωκε γενικὴ ἀμνηστία, ἐπίστρεψαν στὴν πατρίδα τους. Ἄν σ' αὐτὴ τὴ νεανικὴ παρεκτροπὴ προσθέσει κανεὶς—καθὼς μὰς λέγει ἡ παράδοσις—πὼς ὁ πατέρας της τὴν ἄφισε ὀρφανὴ ἔξῃ χρονῶν καὶ ὁ ἄντρας της γρήγορα πέθανε καὶ τὴν ἄφισε πολὺ νέα χήρα, τότες πολὺ λογικὰ μπορεῖ νὰ φανταστεῖ κανεὶς τὴν ἐλεύθερη καὶ ἀνυπόταχτη ζωὴ πρὸταν ἡ ὑπέροχη αὐτὴ Γυναῖκα.

Τὸ πὼς καὶ πὸτ' ἀπέθανε ἀβέβαιο. Μίαν παράδοσις μὰς διηγείται πὼς

πληγωμένη ἀπ' τὰ θέλητρα τοῦ ὀραίου πορθμέα Φάωνα κι ἀτελειωμένη γιὰ τὴν ἀπόκρουση τοῦ ἔρωτά της, γκρεμίσθηκε στὴ θάλασσα πάνω ἀπ' τὴν κορφὴ τ' ἀκρωτηρίου τῆς Λευκάδας. Σ' αὐτὸ τ' ἀκρωτήριο ποὺ βρέχεται ἀπ' τὴν Ἴονικὴ θάλασσα, βρίσκονταν ἕνας ναὸς τ' Ἀπόλλωνα. Κι ἀπὸ τότε κάθε χρόνο ἔρριχναν στὰ κύματα τοὺς μεγαλείτερους κακούργους γιὰ νὰ προσφερθοῦνε στὸν Ἀπόλλωνα καὶ νὰ ἐξαλείφουνε μ' αὐτὸ τὶς ἀμαρτίες τους. Ἡ συνήθεια αὐτὴ ἔκανε τὸ μέρος ἐκεῖνο ἔνδοξο. Κι' οἱ ἀτελειωμένοι ἀπὸ ἔρωτα ἐνόμιζαν πὼς δοκιμάζοντας τὸ πῆδημα αὐτὸ τῆς Λευκάδας θὰ ἐλευθερώνονταν ἀπὸ τὶς τρέλλες τους. Οἱ ἀρχαῖοι ἐπίστευαν πὼς τὰ πάθη εἶνε ἔργο κάποιας ἀπαισίας Νέμεσης καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ μᾶς φαίνεται περιέργο ποὺ ἡ θρησκεία καθιέρωσε μίαν ἱεροτελεστεία γιὰ νὰ ἐξορκίζει τὰ τραγικὰ καὶ ταραχοποιὰ πνεύματα π' ἀνησυχοῦν καὶ ταραζοῦν τὴν ἁρμονία τῆς ἔσωτερικῆς εἰρήνης. Κ' ὑπῆρχεν ἡ πεποίθησι πὼς θὰ ξαναγαμιούνταν σὲ μιά πιὸ ἡσυχὴ ζωὴ ποῦδινε θάρρος στοὺς ἀπαγορευμένους ἀγαπητικούς γιὰ νὰ πέσουν στὰ γυριὰ κύματα τῆς Ἴονικῆς θάλασσας. Μερικοὶ μονάχα πνίγονταν· οἱ ἄλλοι, ὅσοι ζοῦσαν, ἐγιατρεύονταν ἀπ' τοὺς παραγνωρισμένους ἔρωτάς των.

Ἡ Σαπφὼ δοκίμασε ἄραγε τῆς Λευκάδας τὸ πῆδημα; Κι ἂν ναί, τότες θὰ ὑπάκουσε στὶς θρησκευτικὰς δοξασίαις τῆς πατρίδας της, ἀλλ' αὐτὸ πάλι δὲν εἶναι καθόλου βέβαιο γιὰ τὴν παράδοσιν δὲ μᾶς ἀναφέρει ἂν πέθανε ἢ σώθηκε ἀπ' τὴν ἀπόπειρα τῆς ἐκεῖνῃ.

Χωρὶς νὰ παραγνωρίσωμε τὴν πιθανότητα τοῦ πάθους τῆς Σαπφῶς γιὰ ἕνα νέο — πιὸ νέον ἴσως ἀπ' αὐτὴ—τὸ Φάωνα, χωρὶς νὰ τὸν μεταβάλλωμε καθὼς κάμνει ἡ Γερμανικὴ Σχολή, σ' ἕναν ὑποκειμενικὸν Ἄδων, σ' ἕνα μυθικὸ πρόσωπο, ἢ σ' ἕναν ἰδανικὸ τύπο τῆς ἀντρικῆς ὁμορφιάς, μᾶς ἐπιτρέπεται ὡς τόσο ν' ἀμφιβάλλωμε γιὰ τὴ λύσιν τοῦ ἔρωτα αὐτοῦ. Ὁλος ὁ θρύλλος τῶν ἐρώτων τῆς Σαπφῶς, ὅπως μᾶς τοὺς μετᾶδωκε ἡ ἀρχαιότης εἶναι σχεδὸν φανταστικός. Ὁ Ἑρμενιανᾶς ἀναφέρει τὸν Ἀνακρέοντα ὡς ἐραστὴν τῆς, ἐνὼ ὁ ποιητὴς τῆς Κέας ἔζησε ἑξήντα χρόνια ὕστερ' ἀπὸ τὴν ποιήτρια τῆς Λέσβου. Ὁ δὲ Δίφηλος τὸν Ἀρχύλογο μαζί με τὸν Ἰππώνακα ἂν καὶ 150 χρόνια χωρίζουν τὴν ἐποχὴ ποῦζησαν αὐτοὶ οἱ δυὸ ἄνθρωποι! Ὑστερ' ἀπὸ τέτοιαις ἀντίφασιν μποροῦμε εὐκόλῃ νὰ παραδεχτοῦμε πὼς καὶ τὸ πῆδημα τῆς Λευκάδας εἶταν μιά καθαρὰ ἐφεύρεσι τῆς Ἑλληνικῆς φαντασίας.

Ἄν ἔπρεπε ν' ἀποπειραθοῦμε νὰ ἐξηγήσωμε τὸ αἰνίγμα αὐτὸ, ποῦ ὁ Σουΐδας τότε παραδέχονταν, θὰ εἴμασταν ὑποχρεωμένοι ἴσως νὰ ζητήσωμε τὴν ἀρχὴν του στὴ λαθεμένη ἐρμηνεύειά ἐνὸς χωρίου παρμένου κατὰ γράμμα καὶ χαμένου τῆς Σαπφῶς, στὸ ὁποῖον καθὼς καὶ στὴν ἐπιστολὴ—ἀναντίρρητα ἐμπνευσμένη ἀπ' τὴ Σαπφικὴ ποιήσιν—τὴν ὁποῖαν ὁ Ὀβίδιος ὑποθέτει ὅτι ἔγραφε στὸ Φάωνα, ἡ Σαπφὼ φαίνεται πὼς ὀρκίζεται νὰ ριχτεῖ στὰ κύματα ὄχι γιὰ κανέναν ἄλλο λόγο παρὰ γιὰ νὰ συγκινήσει, νὰ κινήσει τὸν οἶχτο καὶ νὰ ἐλκύσει κοντὰ τῆς ἐκεῖνον γιὰ τὸν ὁποῖον ἔκαμε σάν πυρπολημένον κάμπος ὀλόσπαρτος ποῦ τὸν δυναμώνει ἡ ἀδάμαστη ὀρμὴ τοῦ Εὔρου;

Ὁ Ἀνακρέων ἄλλως τε, γιὰ νὰ ζωγραφίσῃ τὸν σφοδρὸν ἐνθουσιασμὸν ἐνὸς πάθους ποῦ γιὰ νὰ γνωριστῇ ριψοκιντηνέει ὅλα, μεταχειρίζεται τὴ μεταφορικὴ ἔκφραση:

Ἄρθεις δηῦτ' ἀπὸ Λευκάδος
πέτρης εἰς πολλὸν κῆμα κολυβμῶ μεθῶν ἔρωτι.

Ὁ ἀγαπητικὸς τῆς Βαθύλης, ἂν καὶ τὸ λέγει, δὲ δοκιμάζει τᾶρια κύματα. Μήπως συνέβηκε τὸ ἴδιο καὶ στὴ Σαπφῷ;

Ὅτιδήποτε καὶ ἂν λέγεται γιὰ τὸ θάνατό της ἢ ποιήτρια τῆς Λέσβου ἔζησε μὲ ἔρωτα καὶ ἴσως ἀπόθανε ἀπὸ ἔρωτα. Καὶ γιὰ νὰ μὴ παραδεχτεῖ κανεὶς τὴν πρώτη μνεία πρέπει νὰ μὴ λάβει ὑπ' ὄψει τὸ προφανές καὶ γιὰ ν' ἀποδείξει ψεύτικα τὴ δεύτερη πρέπει νὰ λησμονήσει ὅτι ἡ Ἅγια Θηρεσία ἔγραφε: «ὁ θάνατος ἀπὸ ἔρωτα εἶνε καὶ τῶν θεῶν ὁ θάνατος». Ἡ Σαπφῷ ὁμῶς δὲν ἀγάπησε καὶ δὲν τραγούδησε καθόλου τὸ ἴδιο θέμα μὲ τὴν παρθένα τῆς Ἀβίλας. Ἄλλὰ καὶ τῶν δυὸ οἱ πόθοι εἴταν ψηλά ἀπ' τὸν ὄχλο καὶ ἡ ἔκφραση τῶν μεταφορῶν τῶν πολλῶν φορῶς μπορούσαν νὰ τεθοῦν σὲ παραλληλισμὸ. Ἡ κάθε μιὰ τὴν ἀγάπαγε σύμφωνα μὲ τὴν μεγαλοπρέπεια τῶν ὀρέξεων της καὶ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου της καὶ οἱ δυὸ τους περιφρόνησαν ἐκεῖνο ποῦ «φυσικὲς ἀγάπες καὶ εὐχαρίστησες» ὀνόμασαν γιὰ ν' ἀνοίξουν τὴν ἀνήθικην ἀτροπὴ τῶν ἡδονῶν τῶν πῶ θεῶν, τῶν ἀπολαύσεων τῶν πῶ στρυφῶν καὶ τῶν πόνων τῶν πῶ δημιουργικῶν. Ἄν ἡ Ἅγια Θηρεσία εἴτανε μιὰ σεραφικὴ καὶ μοναστικὴ μυστικὴ ἡ Σαπφῷ ἦταν μιὰ μυστικὴ ἔρωτευμένη καὶ εἰδωλολάτρισσα. Καὶ ἡ μιὰ καὶ ἡ ἄλλη ὑπεράνθρωπα ἀγαποῦσαν.

Ἐκεῖνο ποῦνε βέβαιο γιὰ τὴ Σαπφῷ, εἶν' ὅτι ἂν οἱ παῖμοι τῆς καρδιάς της διεγείρουν τὸ πάθος τῆς ἀγάπης ὡς τὸ φυσικὸ βασανισμὸ, ἂν τὸ εὐερέθιστο τῶν αισθησῶν της ἀνάβει καὶ κεντᾷ τὶς ἐπιθυμίες τῆς σάρκας της, ποτὲ τὸ πάθος ποῦ τὴ σφίγγει δὲν τὴν ἐξευτελίζει τόσο ὥστε νὰ τῆς ἐκπορνεύει τὸ ἰδανικόν, νὰ τῆς ἐκφραυλίζει τὴν προσωπικότητα καὶ νὰ τῆς διαφθείρει τὴ μεγαλοφροσύνη. Οἱ αἰσθησες, τὰ πνεύματα τὰ βάρβαρα μονάχα παρασέρνουν, τὰ πνεύματα ποῦ βουτυοῦνται στὴν ἀκολασία γιὰ τὴ χτηνωδία τῆς ἀσέλγειας καὶ ἀχτινολοῦζον μὲ τὴν ἀτάραχη λαμπρότητ' ὥραϊον τοὺς καθαρὸς μονάχα. Διανοητικὴ καὶ φιλήδονη μαζί ἡ Σαπφῷ δὲν ἠθέλε νὰ χωρίσει τὸν ἔρωτα της, τὴ σάρκα της δηλαδή ἀπ' τὸ πνεῦμά της καὶ νὰ σπάσει ἔτσι τὴ φυσικὴ του ἀρμονία. Τρελλὴ γιὰ σαρκικὲς ἡδονὲς καὶ διψασμένη ἀπὸ ἰδανικὲς τρυφερότητες ποτὲ δὲ φαίνεται νὰ παραδίνεται ἂν πρὶ δὲν καθαρῶς καὶ ἀνυψώσει τὴν τέρψη της μὲ τὴ μεγαλοφροσύνη τῶν αισθημάτων της καὶ μὲ τὸ φλογισμένον μεγαλεῖο τῶν ὁρμῶν τῆς ψυχῆς της.

Οἱ παρθένες ποῦ τόσο συχνὰ στοὺς στίχους της ἀκούγονται ἦταν μαθήτριές της στὴν ποίηση καὶ τὴ μουσικὴ. Στοὺς παλιούς ἐκείνους χρόνους ποῦ ἡ διδασκαλία γινόταν μονάχα προφορικὴ, εἴταν ἀναγκασμένοι ὅσοι ἠθελαν νὰ μάθουν μιὰν ἐπιστήμη ἢ μιὰ τέχνη, τρυγῶν σ' ἓνα δάσκαλο μεγάλο νὰ μαζέβονται. Στὴ Μυτιλήνη, τρυγῶν στὴ Σαπφῷ μαζέβονταν γιὰ νὰ μάθουν ἀπ' αὐτὴν τοὺς δύσκολους ρυθμούς τῆς Αἰολικῆς ποίησης, τὸ μουσικόν της συνόδευμα καὶ τὴ μιμικὴ τέχνη. Σιγά-σιγά ἔκαναν χορούς, τραγουδοῦσαν, διασκεδάζαν καὶ ἔκαναν γυμναστικὴ. Μὲ λίγες λέξεις μάθαιναν ὅτι τοὺς χρειάζονταν γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ σωματικὴ τους ἀνάπτυξη.

Στὴ Λέσβο οἱ ἑταῖρες αὐτῆς ἦταν πολυάριθμες καὶ τοῦτο γιὰτὸ ὁ βίος τῆς αἰολικῆς γυναίκας διάφερε πολὺ ἀπ' τῆς Ἀθηναίας. Ἡ ἐκπαίδευση τῆς

Ἀθηναίας κλεισμένης στὸν γυναικονίτη—σὰν σ' ἄλλο χαρέμι—περιορίζονταν αὐστηρὰ στὸ νοικοκυριὸ μονάχα. Κορίτσι ἀκόμα, ἔγενθε, κεντοῦσε κ' ἔραβε ροῦχα. Παντρεμένη ἐπιστατοῦσε τὶς σκλάβες τῆς, κι ἀνάθρεφε καλὰ παιδιά. Στοὺς Αἰόλους, τὸ ἐναντίο, ἡ γυναίκα εἶχε σχέσεις κοσμικῆς κ' ἐλεύθερες, εἶταν χειραφετημένη μποροῦμε νὰ ποῦμε· εἶταν τιμὴ τῆς σὰν μποροῦσε νὰ δείξει τὰ ταλέντα τῆς, καὶ νὰ βεβαιώσει τὶς ὁρῆξεις τῆς καὶ τὶς ἐπιθυμίες τῆς. Στὴ Μυτιλήνη μάλιστα ἡ καλλιέργεια ὠραίων γυναικῶν εἶταν μιὰ ἀπ' τὶς αἰσθητικῆς τῆς παραδόσεις καὶ στὸ ναὸ τῆς Ἡρας βραβεῖα ὠραιότης ἀπονέμονταν στὶς πι' ὄμορφες.

Σύμφωνα μὲ τοὺς πόθους τοῦ αἰῶνα τῆς ἡ Σαπφῶ περιτριγυρίζονταν ἀπὸ μι' ἀκολοιθία κοριτσιῶν στὶς ὁποῖες ἄναβε τὴν ἅγια φωτιὰ τοῦ Ἔρωτα καὶ τῆς Ὀμορφιάς. Ἐκεῖνο ποῦκανε ἀργότερα στὴν Ἀθήνα ὁ Σοκράτης μαζέβροντας τριγύρω του τὸν Ἀλκιβιάδη, τὸν Ξενοφῶντα, τὸν Χαρμῆδη κι ἄλλους, τῶκανε κ' αὐτὴ στὴν πατρίδα τῆς γιὰ νὰ διδάξει τὴ σοφία καὶ τὴν εὐρυθμία τῆς ζωῆς.

Ὅσο γιὰ τὴν ἠθικὴ διαγωγή πού κρατοῦσαν μέσα στὰ φροντιστήρια ἐκεῖνα ἄς φυλαχτοῦμε νὰ τὴν κρίνομε μὲ τὴν ταπεινότη τῶν ἰδεῶν τῆς ἐποχῆς μας. Ὁ πιὸ ἀφηγιασμένος σανσουαλισμὸς ἄντιξε ἐκεῖ μὲ τὸν πιὸ λεπτὸ ἰδεαλισμὸ.

Κανέναν οὔτε ἀπ' τοὺς ἀρχαίους κι οὔτε ἀπὸ τοὺς σύγχρονους μας δὲν ἐκατηγόρησαν τόσον ὅσο τὴ Σαπφῶ, λέγοντας εἰς βάρος τῆς πὼς αὐτὴ πρώτη ἴδρυσε ἓνα εἶδος ἀγάπης πού οἱ Ἕλληνες δνόμαζαν Λεσβιάζειν. Ἡ Σαπφῶ βέβαια δὲ θὰ ἐφεύρισκε ἐκεῖνο πού πρὸ καιροῦ εἶταν ἐν χρήσει. Ἐξῆσε τὴ ζωὴ πού ζοῦσαν στὸ νησί τῆς. Ἡ μεγαλοφυΐα τῆς, τὸ ἄσβυστο πάθος τῆς καὶ ἡ ὑπεροχὴ τῆς εὐφυΐας τῆς τὴν ἀνύψωσαν ἀπ' τὶς γυναῖκες τοῦ ὄχλου. Στὸ τελευταῖο αὐτὸ γνώρισμα καμμιά ἀπολύτως διαφορῶνιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ παρελθὸν συμφωνοῦν.

Ἡ ποιήτρια αὐτὴ ἔγραψε ἐννιά ποιητικὰ βιβλία. Καὶ τὸ χῶρισμα αὐτὸ πούγινε ἀπ' τοὺς Ἀλεξαντρινούς γραμματολόγους ἴσως νὰ στηρίζεται στὸ εἶδος τοῦ μέτρου πού μεταχειρίζονταν ἡ Σαπφῶ. Τὸ πρῶτο βιβλίο ἀποτελοῦνταν ἀπὸ σαπφικῆς στροφές, τὸ δεύτερο ἀπὸ ἀσκληπιάδικους στίχους, τὸ τρίτο ἀπὸ ἀλκαϊκούς καὶ ποιὸς ξέρει ἂν τὰ Ἐπιθαλάμια, τὰ Ἐλεγεία καὶ οἱ Ὑμνοὶ δὲ σχηματίζαν κ' αὐτὰ τρία διάφορα βιβλία.

Ἀπ' ὅλ' αὐτὰ σώζονται 162 κομμάτια καὶ δυὸ ὠδὲς πού τὶς χρωστοῦμε στὸ Λογγίνο καὶ τὸ Διονύσιο τὸν Ἀλικαρνασσεῖα πού μᾶς φύλαξαν ἀντιγράφοντας τὶς σχεδὸν ὀλόκληρες. Ἡ Αἴγυπτος ὡς τόσο, στὸ παυτρῆνιο τύλιγμα τῶν μουμιῶν, καὶ στὶς κάσες τῶν βαλσαμωμένων κροκοδείλων τῆς διατηρεῖ ἀκόμα ἔργα πού ὡς τώρα πιστεύονταν γιὰ χαμένα. Δυὸ ὠδὲς βρέθηκαν τελευταῖα καὶ δημοσιεύθηκαν ἀπ' τὴν Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου. Κι ἀπ' αὐτὸ πιστεύομε πὼς δὲ θάργισαι νῆρθει ἡ ἅγια κείνη μέρα ὅπου οἱ αἰγυπτιακῆς νεκρόπολες θὰ μᾶς δώσουν πίσω τ' ἀριστουργήματα ἐκεῖνα πού γιὰ ἔρατικά νομίζοντάς τα ὁ ἀπαίσιος Πάππας Γρηγόριος ὁ ἕβδομος τᾶκαψε στὰ 1078.

Κανένας ποιητῆς δὲν ἔχει ὅπως τὴ Σαπφῶ τὸ ἔμφυτο τόσον ἁρμονικό. Μὲ ὅλη τὴ λεπτότη μᾶς γυναικείας ψυχῆς, ὁ μεγάλος ρυθμὸς τῆς ἐφαρμόζεται σ' ὅλα τὰ εἶδη τῶν αἰσθημάτων τῆς, σ' ὅλη τὴν ἐκτεταμένη κλίμακα τῶν χτυπητῶν συγκινήσεων τῆς· εἶτε κλαίει τὸν

ἔρωτα, εἴτε τὸν διαφαντεῖε μὲ τοὺς σπαραγμοὺς μητέρας ποὺ βλέπει τ' ἀφυλόσωμο παιδί της νὰ τὸ καίνε στὴ φωτιά, εἴτε τὸν ἐρεθισμένον ἐνθουσιασμό τοῦ πάθους της παροξύνει, πάντα τὸ ἴδιο μοτίβο τῆς ἰδικῆς της εὐαισθησίας εἶνε ποὺ κάμνει τὴ λύρα τῆς καρδιάς τραγοῦδι' ἄρμονικά νὰ ψέλνει.

Ὁ Alfred κι ὁ Maurice Croiset λέν πὼς καὶ στὴ σχετικὴν ἀνεπάρκεια μιᾶς μετάφρασης τοῦ ἔργου τῆς Σαπφῶς, μπορεῖ κανεὶς νὰ βρεῖ μερικὲς ξεχωριστὲς γραμμὲς τοῦ style της: τὴ ζωνρὴ ἀκρίβεια, τὸ διακριτικὸ ρεαλισμὸ τῆς ἔκφρασης, τὸ φῶς τῶν εἰκόνων, τὴ σαφήνεια τῆς φράσης, σύντομησ τὶς περισσότερες φορὲς ἀλλὰ καὶ τέλειαις μαζί. Πρέπει σ' αὐτὰ τὰ σημεῖα νὰ προσθέσομε κ' ἐκεῖνα ποὺ κάθε μετάφραση παραλείπει ἀπ' τὸ πρωτότυπο: τὴν ἀπλὴ ἔκφραση τῆς λεσβικῆς διαλέκτου, τὴν ἐκφραστικὴν δύναμη τῶν συνθέτων ἐπιθέτων, τὴν εὐρηχὴ ἐλευθερίαν τοῦ ρυθμοῦ καὶ ἄλλα. Μεγάλῃ δὲ ἐντύπωση προξενεῖ στὸν ἀναγνώστη ἡ γλαφυρὴ γλυκύτητα κ' ἡ καθαρὴ καὶ λαμπερὴ χάρη τοῦ καλῶν της.

Ὁ Διόνυσος ὁ Ἀλικαρνασσεὺς ἀναφέρει τὴ Σαπφῶ ἀνάμεσα στοὺς μεγάλους δασκάλους τοῦ ρέοντος καὶ μελοδικοῦ style, τὸν Ἀνακρέοντα καὶ τὸ Σιμωνίδη. Ἡ γλαφυρότης τῆς Σαπφῶς δὲν εἶνε δειλὴ, δὲν εἶνε ἀποκλειστικὴ γιὰ παραδέχεται καὶ τ' ἄκρα, ἐνόνοντάς τα ἄρμονικά· εἶνε ταυτόχρονα χαρίεσσα καὶ δυνατὴ, ἀπλὴ καὶ χαϊδευτικὴ, ἔξυπνη καὶ ἐρωτόλυπη, κι ὄλ' αὐτὰ τὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα λεπτὰ κι ἀλαφρά χωρὶς λεπτομέρειαις καὶ ὑπερβολές.

Ὁ Σόλων, σύγχρονος τῆς Σαπφῶς, μιὰ μέρα π' ἄκουσε τὸν ἀνεπιό του νὰ τραγουδαίε μιὰ σαπφικὴ ὠδὴ τὴν εὐρήκε τόσοσ ὁμορφη, ποὺ φώναξε: « δὲ θέλω νὰ πεθάνω πρὶ μάθω κ' ἐγὼ μιὰ τέτοια ».

Καὶ δὲν εἶνε μονάχα ὁ Σόλων ποὺ ἔτρεφε τόσοσ ἐνθουσιασμό γιὰ τοὺς ἀλκιῶνους, τοὺς ἐρωτικὺς καὶ ἀνοιξιμάτικους στίχους της, ὅλη ἡ ἀρχαιότη τὴ σεβάστηκε καὶ τὰ τραγοῦδια της παντοῦ διάδιδε θεωρῶντάς τα Ὀμηρικά. Στὴν ἐποχὴ μας οἱ λίγοι εὐτυχημένοι ποὺ μποροῦν νὰ μαζέβουν τὸ ἀγνὸ μέλι τοῦ Ὑμηττοῦ πάν' ἀπ' τὰ μάραντα ἄνθια τοῦ Ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ Πνεύματος, μαγεύονται ἀπὸ τὰ ἰδανικά θέληγητρα καὶ τὴν ἡδονικὴ ὁμορφιὰ τῆς σαπφικῆς ἔμπνευσης καὶ σκλαβώνονται ἀπ' τὸ συνθετικὸ, τὸ συλληπτικὸ, τὸ βαθὺ καὶ τὸ πάντ' ἄρμονικὸ στοιχεῖο ποὺ πλημυρῖζει τὸ ὑπέροχον ἔργο τῆς Λεσβίας Χάριτας.